

Ács
József
szövegrajza

Csoda a búzaföldön

Majtényi Mihály

A kopott ember bekattintotta a bicskáját; szalonnázott éppen az árokparton és elég komor látványt nyújtott. Elyűtt, de komor látványt: feketében volt tudniillik.

Azaz nem is fekete volt a rajtavaló ruha, inkább zöldszerű, zöldes-színű, különösen ha napsugár érte. Mintha az is tréfálkozna vele, a napsugár: nézd, itt a mezők sokszínű pompáját... csak te vagy fekete, mint a varjak odafent a magasban. Hát ne kódrogj így feketén, ha én sütök rád, zöldszerű leszel, mint annak a festett ancugnak az alapszíne, ha én sütök rád, amelyen a fekete csak vékony máz. Lám, a nap nem szereti a feketét, az az ő nagy ellensége, a sötétség. Amíg ő uralkodik, a varjú is acélkék inkább, s még az áldott, zsiros fekete föld is jobbadán lilás színt ad; nem szereti a nap a feketét és irtja is egész napnyugtáig, ahol csak éri. Az égre is olyan színeket fest, hogy eláll tőle a lélegzet alkonyatkor. Mintha ünnepi sütésfőzésre készülnének a firmamentumon és begyűjtötták volna már a kemencét... az ott, nézd, olyan, mint a tűzparázs, a napkorong és a felhők körülötte.

Sütötte a nap azt az embert ott az árokszáron, most már kissé rézsút; sütötte volna a fejét is, de azt keménykalap védte hűségeesen. Horpadt keménykalap. Az ember most bekattintotta biciskáját és körülnézett. Elégge egyedül volt, mindössze egy ürge emelte rá tekintetét; néhány lepke szálldogált szabadon a mezei virágok porzóira, verebek csiripeltek körülötte és varjú károgott a magasban. Az úton, messze, mintha porfelhő szálldogálna — az biztos valami szeker.

— Na hóká, most eleget pihentünk — így szólt a lábaihoz és fölemelkedett. Az ember, ha nincs kihez szólni, valakihez mégis beszél, mert beszélni kell. Legutóbb egy gyerekekkel váltott szót a tanyai kútnál, az ijedten kapta le a sapkáját. Annak fogalma sem volt persze arról, hogy a keménykalapot nem így behorpasztva hordják és megsüvegelte, amit örömmel nyugtázott és a tanyai jónevelés javára írt a címzett. Azóta már meg is uzsonnázott az árokszáron s most indult a két hókával tovább.

Olyan volt a keménykalapos itt a nagy pusztaságban, mintha valami sírkertből bújt volna elő, ahol negyven esztendő előtt helyezték örök nyugalomra piaci szenzáliként, vagy éppen tiszteletesként. Holott sem ez, sem amaz nem volt, sem sírból kelt ügynök, sem papi személy — ezt az árokszáron elköltött frugális uzsonnája is jelezte —, nem, csavargó volt. Egész figuráját annak köszönhetette, hogy egy jószívű özvegyasszony így ruházta fel egy esztendőnek előtte s ő vállalta ezt a kemény sorsot. Mert így legalább ruhája volt, nem pedig azok a szörnyű rongyok, amelyek akkor testét takarták. Kemény sorsa lett aztán a kisvárosi koplalókon — a kegyes özvegy jóvoltából —, mert ez az öltözék állandóan nyugalomra s egy öregedő ember magatartására kötelezte. Hiába horpasztották be kalapját már első héten a tréfás kartársak — pálinkázás közben —, hiába csúfolták, ő úgy írta be lényét a köztudatba az országutakon, hogy egy kissé meghökkentette az arrajárókat. Ha kalapját néha odatartotta az alamizsna elébe, az emberek arcán mintha megdőbbsen sajnálkozás suhanna át — mert arra is szükség volt néha, a koldulásra —, ha meg alkalmi munka adódott, szénhordás vagy ilyesmi, a művelet mindig valami komor grimaszba fordult. Mert ilyen ruhától és keménykalaptól az elképzelés egészen mást várt, ehhez más emlékek fűződtek, netán egy íróasztal mögött ül. hivatalnok átható és vizsga érdeklődése, de semmi esetre sem az, hogy egy kosár szén vándoroljon vállán a pince felé. Valami nagyapai és nyugdíjas lényeg áradt ki belőle ekkortól, ahogy ott állt a többi között a koplalón s a többiek — ha félre lökték is olykor-olykor — kicsit tisztelték mégis, önkéntelenül.

Eleinte csodálkozott. Csodálkozott önmagán s a világ megváltozott magatartásán. Régi vándora volt az országutaknak, régi ácsorgója a városvégeknek; olyan volt ő is azelőtt, mint a többi: rongyos és nagyétvágyú, szaporabeszédű. Aztán jött ez az ajándék, a váratlan szerencse, amely kénytelen-kelletlen a lelkét is kicserélte. „Na, maga biztosan írástudó” — tolták orra alá a cédulát s ő kénytelen volt most többet érdeklődni a betűk iránt, bön-gészni a falragaszokon a hirdetményeket, hogy folyékonyabban olvasson. Szavait jobban megválogatni, mert onnan a fekete keménykalap alól nem jöhetett ugyanaz a mosdatlanszajú szó, amely hajdan a rongyosságával együtt járt.

Sokszor mondják a költők és egyéb virágosbeszédű emberek, hogy az élet végtelen országút, amelyen szüntelenül vándorolni kell. Holott az élet legtöbbször egy esztergapad vagy egy munkásszék, vagy egy kis darab föld, azt kell taposni, megülni, megdolgozni, az országúti vándorlás legfeljebb vasárnapi kirándulás. Az ő életében azonban — csavargónk esetében — szótlannul kitérült a messzeség, néki ez volt a fő foglalkozása, a többit csak mellékesen üzte. Beszorult egy zabszem a fenekébe és az hajtotta,

mióta csak eszét tudja. Hű, micsoda száguldás volt az hajdanában! Mint a szalmakazalba rejtett tű, úgy tűnt el a világ elől, a rongyosság álarca fakó senkivé tette s mint mesebeli óriás lépte át a földet, folyókat, hegyeket — határokon és népeken át. Füle annyi nyelvre hajlott, hogy utóbb már maga sem tudta, melyik az övé.

Hát nem volt valahol egy fészek, amelyik megragadja, nem volt valahol egy tűzhely, amelyik kinyúlt utána? Úgy látszik, nem. A sorshivatalban — ha van ilyen, abban biztosan komorarcú hatósági közegek bélyegzik az iratokat — az ő kartonjára hegyet és völgyet rajzoltak, meg árokpartot és közelebbi címnek azt, hogy ibi-ubi.

Fetrengett ő a szerelem ágyában is, de reggelre, kitörölve az álom csipáit a szeméből, egyetlen sajnálkozó pillantással tette be maga után az ajtót. Ez is megvolt! Néha egy munkahely majdnem besorozta valami bérlistára — de éppen szombaton tört ki a verekedés, éppen szombaton, s hétfőn a listára már keresztet rajzolt egy szorgos kéz.

Aztán elfáradtak a léptei és a sorshivatalban most már egy szűkebb kört húzott a körző személyi lapjára. Most már csak ebben a körben vándorolhatott, elmaradtak a hegyek és a völgyek s csak egy nagy síkság maradt, mellette az örökké ott húzódó árokparttal meg eperfákkal. Néha sínek mentén bandukolt, ha nagy volt a sár s bár „a pályára lépni szigorúan tilos” — ő ezt sohasem olvasta el, mert menni kell annak, akit így eljegyzett a messzeség. Menni, most már abban a szűk körben, amelyben falu és város egyre sűrűbben visszajárnak — ugyanaz a falu és ugyanaz a város — később a rongyosság névtelensége után komor fekete ruhában, a jobb napokat látott ember álöltözetében. Olvasgatva írást is olykor-olykor, ingyen mért kenetes szavakat a parókiák udvarán, mondjuk, egy vacsoráért.

Még nem fogytak el minden utak, barátom! Még vannak, tartanak, még nem tudja senki, mi jöhet: a kutyák harapósak, a tél hideg még az istállókban is, s a hatóságilag kimutatott haszontalan ember olyan fölösleges. Nem vagy benne a munkaerő általános nyilvántartásában — te csak néha emelgeted a szemet kosárba és alkalmilag döngeted a fát az erdőn. S ami még szomorúbb: odatartod azt a fekete keménykalapot valaki elé. Persze, hogy te vagy az oka, te bolond, te haszontalan, csakis te vagy az oka, akit megmárt valami csecsemőkorodban és viszed azt a bolond sebet, hogy minél több hegynek és völgynek megmutassad; utóbb már csak az árok szélének a síkságon, a falvak istállóiban, és mindenütt. Öreg ordas, yehennára való!

Ő azonban nem tudott a feje fölött és a lába sarkában ólálkodó dolgokról: bekattintotta bicskáját és megindult a falu felé. Komoran és feketén. Mert, hogy hogy nem, egy idő óta gyűlölte ezt az egész hamis énjét. Megunta a csúfolkodást a koplalókon, hogy lassan kellett ejtenie a szót, hogy kalapjába fejcsóválva ejtik a garast a kegyes adakozók. Meg kopott is a ruha rajta és egyre kevesebb az olyan gyerek, mint az ott a csordakútnál, aki lekapja a fejfedőt és úgy üdvözli. A szeneskosár is jobban illene a kezéhez, ha rongyos volna, mint ebben a fekete kopott parádjában. A falvakban meg — ha hordásra elszegődik — úgy neveti az egész határ, még a cinkék is meg a mezei egerek is, mintha vidulnának rajta.

Taposta az utat a porban, amely rászállt ruhájára és szürkévé tette — nem tűri a természet a feketét, hiába! Oldalt, már egészen a szemhatár szélén, a nap kezdett a földdel szerelmeskedni... és akkor megállt az ember, mint akinek földbe gyökerezik a lába.

Mert a vetések között mintha integetne valaki feléje. Az alkonyi szélben éppen úgy tett kezével az idegen: gyere, gyere, kartárs! Gyere, pajtás! Csakhát annak lapos tányérsapka volt a fején. És a kabátja, nézd — kockás és kiáltó, fiatalos. Hű, ennek lehet csak nagy lépte, ha ez neki-vágna a pusztának és azon túl a hegyeknek!

De nem tud szegény. Nem tud, mert madárijesztő. Kikötötték oda a táblák szélére, a vetés közepébe, földbeszúrták a lábát. És nemhogy integetne — dehogyan integet szegény! —, csak a szél mozgatja léckarjait.

Közelmert hozzá. Átgázolt a búzán, utat taposott magának feléje — mert utat sem hagytak szegénynek —, és szemügyre vette közelebről.

Aztán elnevette magát.

Körülnézett és hangosan kacagott: a térdét ütögette. Olyasmit mondott, hogy „alászolgája, kollega úr”. Megemelte a kalapját, köszönt neki és így bámultak egymásra.

Körülnézett még egyszer — mármint a csavargó —, körülnézett a messze szemhatáron, belenézett a búcsúzó napsugárba — most már nem fáj a szúrása, úgy mint délben —, és halkán dúdolni kezdett. Olyasmit dúdolt, hogy „Ki ruházza a mezők liliumát” — mert a kegyes írásokban ezt sokszor olvasta... aztán egy villámgyors mozdulattal ledobta fekete kabátját. Meg a nadrágját. (A kalapját már előbb ünnepélyesen a földre helyezte.) Ott állt piszkos alsójában, szőrös lába olyan volt, mintha egy óriáskígyó hirtelen megszakállasodik. S szedegetni kezdte magára a madárijesztő ruhadarabjait. Előbb a rongyos nadrágját. Aztán a kockás kabátot. Nagy fércek tartották csak össze, a válla is szűk volt... de illegett, billegett mégis benne.

Nagyszerű!

S hóna alá fogva saját fekete ruháját, megindult. — A kalap, az ottmaradt a földön.

Am alig tett néhány lépést, egyszerre megállította valami. „Nézz vissza, nézz vissza” — ezt súgta a saját szája, a saját füle meg hallotta a súgást és a csavargó visszanézett. Ott állt a madárijesztő, a kollega és bámult utána szomorúan. Csak két léckarja maradt és léctörzse: meztelen volt.

Ruha kellett neki, ezt ő is belátta. Visszament hát lassan, ráhúzta a fekete kabátot és fejére tette — a madárijesztő fejére — a keménykalapot.

Csak amikor befejezte a műveletet, akkor lett könnyű a szíve. Akkor kezdett füttyülni és a mic'sapkát — zsíros volt és rongyos, de hetyke és legényes — oldalt csapta.

Legalább húsz évet fiatalodott.

A fekete ruha hálásan nézett utána. Ha most meg tudna mozdulni léckarja, még köszönné is neki, egész biztosan, utójára.

A közeli tanya gazdája másnap fejcsóválva nézte a madárijesztő csodálatos átváltozását. A gyerekei hozták meg neki a hírt, maga is kiballagott a vetésre, hogy meggyőződjön az igazságról. Tisztelettel nézte a fekete kalapot, fogdosta a kabát kopott, de még mindig tisztos szövetét.

Nem értette senki az egészet. Csak a varjak, amelyek ott károgtak magasan a vetés fölött.